

Research Paper

Identity conflicts and political socialization of women in Iran

Fatemeh mohammadi ¹, Zohreh Poustinchi ², Ibrahim Mottaqi ³

1. PH.D. student of political sociology, Islamic Azad University, Tehran, Iran
2. Associate Professor, Department of Law and Political Science, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
3. Professor, of Law and Political Science, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Received: February 7, 2023

Accepted: May 30, 2023

Available online: May 30, 2023

Keywords:

identity, political socialization
structure, agency, women.

Abstract

The current research is designed and implemented with the aim of investigating the identity conflicts and political socialization of women based on Giddens' theory of identity and Lucien Pai's political socialization. The statistical population of this research is all working women in Tehran, Kurdistan, Lorestan, Ilam, Fars, Sistan and Baluchistan, Khorasan and Central provinces. To select the samples, the combined method of multi-stage cluster sampling and simple random sampling was used. Correlation coefficients, path analysis and regression were used to analyze the data. The results of the research showed that 47 percent of the studied women have experienced personal identity conflict to a great extent. Also, the findings indicate that women who have identity conflicts are more politically socialized than women who have not experienced identity conflicts. They have a different situation and the level of political socialization is higher in women who have not experienced identity conflicts. The results of multivariate regression and path analysis showed; Individual identity conflicts have the greatest effect on women's lack of political socialization. The conclusion of the article is; Women in Iranian society are in a conflict between traditional identity structures and modern demands and political agency, and in this process, a kind of political rejection has been created for them. In other words, it can be said that today's Iranian society is facing the phenomenon of "conflicting women's political life".

Mohammadi, F., Poustinchi, Z., & Mottaqi, I. (2023). Identity conflicts and political socialization of women in Iran. *Sociology of Culture and Art*, 5(1),147-170.

Corresponding author: Zohreh Poustinchi

Address: Department of Law and Political Science, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran

Tell: +989120724816

Email: z.poustinchi@azad.ac.ir

Extended Abstract

1- Introduction

Undoubtedly, one of the most important problematic issues in the history of contemporary Iran is the issue of women and their social and political life, and the current situation of Iranian society is facing the intensified aspects of women's demands. This research has been designed and implemented with the aim of investigating the relationship between identity conflicts and women's biopolitics in Iran, so as to be able to explain some of the issues and challenges in this field. The research method chosen for this study is a survey type and a cross-sectional, comprehensive, descriptive and applied type of study. The statistical population of this research is all women living in Tehran, Kurdistan, Lorestan, Ilam, Fars, Sistan and Baluchistan, Khorasan and Central provinces, who were selected based on the level of development and researcher's facilities. The reliability of the questionnaire was confirmed through Cronbach's alpha coefficient. To select the samples, the combined method of multi-stage and simple random cluster sampling was used, and correlation coefficients, path analysis and regression were used to analyze the data.

2- Method

The results of the research showed that 47% of the studied women have experienced personal identity conflict to a large extent; The level of political socialization of all women with an average of 1.15 has been lower than the average. Also, the results of the estimation of the research data showed that there is a significant difference in terms of the amount of women's identity conflicts among the provinces under study. The average of identity conflicts in Tehran, Khorasan, Kurdistan, Lorestan, Ilam, Fars and Sistan and Baluchistan province is 1.63, 1.14, 1.27, 2.29, 2.36, 2.03, and 11.2 and 2.00. The lowest average identity conflict is seen in Tehran and Khorasan province, and the highest average identity conflict was observed in Ilam and Lorestan provinces. In the provinces that have a higher level of development, the amount of identity conflicts is lower. The average of political socialization in Tehran province is higher than other provinces with an average of (2.33). The lowest average of (1.63) political socialization is related to Lorestan province.

3- Results

The findings indicate that women who have identity conflicts are better in terms of political socialization than women who have not experienced identity conflicts; They have a different situation and the level of political socialization is higher in women who have not experienced identity conflicts. In the sense that identity conflicts have led to women's lack of political socialization. Therefore, it can be argued that women in the affected provinces suffer from less identity conflict compared to the less privileged provinces, and their political socialization process has gone through a relatively appropriate process. While the provinces with less resources are more involved in the issue of identity conflict and their political socialization process is incomplete. Somehow, the conflict between modernist tendencies and traditional culture structures is still very colorful in these areas. So that, on the one hand, the tendencies and motivations resulting from the process of modernization in the form of education and media emphasize the political agency of women, and on the other hand, the traditional cultural structures that have manifested in the form of gender stereotypes; It demands non-political roles from women and forces them to play maternal, family and traditional roles. This is while the elements of modernization demand civil and non-traditional roles from women while fighting with traditional cultural structures.

4- Conclusion

Therefore, in the current situation, on the one hand, on the agentist side, we are facing groups with tastes, interests and motives for active political action, and on the other hand, we are facing traditional patriarchal cultural structures that do not envisage an active political role for women and limit women's political life to the greatest extent. It defines a tool in political action. Based on this, it can be said that the current situation of Iranian society is facing the phenomenon called "contradictory female political life" and the challenges and confusions in the field of women have persisted due to the continuation of such contradictions and have led to social political crises. Therefore, the most important way to prevent these identity tensions is to take a rational position against cultural globalization, considering the

interests and national security of governments. Something that is called cultural policy, and governments and governments at different levels, even in the most democratic political systems, use its regulatory framework to control the influence of foreign cultures in their national borders. In order to reduce the identity conflict of women, it is suggested to the officials of cultural centers and counseling centers and family educators to pay due attention to the importance and type of lifestyle and role of women in their educational interventions. To get out of this identity conflict, it is suggested that there should be more coordination between the formal education and training institutions in the society and the family institution in order to manage identity conflicts and strengthen the political socialization

process of women. Educating talented, purposeful and committed girls and young women is effective in supporting their political growth and advancement, increasing the motivation and skill of political activity of women in the society.

5-Funding

There is no funding support

6-Authors' contribution

Zohreh Poustinchi, the corresponding author of this article, Associate Professor, Department of Law and Political Science, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

7-Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest

بررسی رابطه تعارض‌های هویتی و زیست سیاسی زنان در ایران

فاطمه محمدی^۱، زهره پوستین‌چی^۲، ابراهیم متقی^۳

۱. دانشجوی دکتری رشته علوم سیاسی گرایش جامعه‌شناسی سیاسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. دانشیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۳. استاد گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بررسی رابطه تعارض‌های هویتی و زیست سیاسی زنان طراحی و اجرا شده است. این پژوهش از نوع مطالعات مقطعی، پهنانگر، توصیفی و کاربردی است. جامعه آماری این پژوهش تمامی زنان ساکن استان‌های تهران، کردستان، لرستان، ایلام، فارس، سیستان و بلوچستان، خراسان و مرکزی است که براساس سطح توسعه‌یافتگی و امکانات محقق انتخاب شدند. پایایی پرسشنامه نیز از طریق ضریب آلفای کرونباخ تایید شد. برای انتخاب نمونه‌ها از شیوه ترکیبی نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و تصادفی ساده و برای تحلیل داده‌ها از ضرایب همبستگی، تحلیل مسیر و رگرسیون استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد که ۴۷ درصد از زنان مورد مطالعه تعارض هویت فردی را در حد زیادی تجربه کرده‌اند؛ میزان جامعه‌پذیری سیاسی کل زنان با میانگین ۱.۱۵ پایین‌تر از حد متوسط بوده است. همچنین یافته‌ها حاکی از آن است زنانی که دچار تعارض‌های هویتی هستند از نظر جامعه‌پذیری سیاسی نسبت به زنانی که تعارض‌های هویتی را تجربه نکرده‌اند؛ وضعیت متفاوتی دارند و میزان جامعه‌پذیری سیاسی در زنانی که تعارض‌های هویتی را تجربه نکرده‌اند بیشتر است. بیشترین میانگین تعارض هویتی در استان‌های ایلام (۲.۳۶) و لرستان (۲.۲۹) و کمترین تعارض هویتی در استان‌های تهران (۱.۶) و خراسان (۱.۱۴) مشاهده شد. نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر نشان داد؛ تعارض‌های هویت فردی بیشترین تأثیر را بر عدم جامعه‌پذیری سیاسی زنان دارند. استنباط مقاله این است؛ زنان در کشمکش میان ساختارهای هویتی سنتی و خواست‌های مدرن و عاملیت‌گرایی سیاسی قرار گرفته‌اند. به عبارت دیگر می‌توان گفت جامعه ایران امروز با پدیده «زیست سیاسی متعارض زنان» مواجه است و همچنان چالش‌ها و سردرگمی‌ها در حوزه زنان به دلیل تداوم چنین تناقض‌هایی، پابرجا مانده و بحران‌های سیاسی و اجتماعی را نیز در پی داشته است.

تاریخ دریافت: ۱۸ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۹ خرداد ۱۴۰۲

تاریخ انتشار: ۹ خرداد ۱۴۰۲

واژه‌های کلیدی: هویت، تعارض هویتی، تکنولوژی ارتباطی، جامعه‌پذیری سیاسی، ساختار، عاملیت، زنان.

استناد: محمدی، فاطمه؛ پوستین‌چی، زهره؛ متقی، ابراهیم. (۱۴۰۲). تعارض‌های هویتی و جامعه‌پذیری سیاسی زنان در ایران. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۱(۱)، ۱۷۰-۱۴۷.

* نویسنده مسئول: زهره پوستین‌چی

نشانی: دانشیار گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، واحد تهران جنوب.

تلفن: ۰۹۱۲۰۷۲۴۸۱۶

پست الکترونیکی: z.poustinchi@azad.ac.ir

۱- مقدمه و بیان مسئله

دیرزمانی تحولات در نظام سیاسی با مؤلفه‌هایی ساختاری در علم سیاست شناخته می‌شد که نقش فرهنگ را چندان جدی نمی‌دانستند، اما در دنیای جدید، سیاست با ظهور مؤلفه‌هایی مانند سیاست هویت، سیاست تفاوت و سیاست جنبش‌های اجتماعی جدید، فرهنگی شده است. کنشگران عرصه‌ی سیاست امروزه تنها افرادی نیستند که با رأی دادن و مشارکت سیاسی از طریق فرآیندهای معمول شناخته شوند. افراد و گروه‌هایی در این بین، راه‌های دیگری برای تأثیرگذاری و مشارکت در امر سیاسی را برمی‌گزینند که بیشتر متأثر از سبک زندگی فرهنگی جهانی شدن است. در این راستا جامعه ایرانی نیز جامعه‌ای در حال تحول است و طی سال‌های اخیر دستخوش دگرگونی‌ها و تغییرات شایان توجهی در حوزه‌های مختلف در سطوح خرد و کلان شده است. به‌ویژه موضوعات حوزه زنان در ابعاد سیاسی، فرهنگی و اجتماعی دستخوش تغییر و تحولات گسترده‌ای شده است و سوژگی سیاسی و اجتماعی زنان، ظهور و بروز متفاوتی داشته است. تا حدی که این روزها در جامعه شاهد منازعه سیاسی و اجتماعی زنان در عرصه‌های واقعی و مجازی هستیم و خیابان و فضای مجازی به عنوان بستری برای مطالبه‌گری و کنشگری سیاسی زنان بدل شده است. این رخدادها در شرایطی در حال وقوع هستند که همچنان ساختارهای فرهنگ سنتی از قبیل مادری و خانه‌داری (با تصویب قوانین جوانی جمعیت و فرزندآوری و غیره) در نظام سیاسی مورد حمایت است و نوعی کنش سیاسی غیرمطالبه‌گر را تقویت می‌کند.

اگر چه در دهه‌های پیشین مسائل حوزه زنان متمرکز بر ابعاد فرهنگی و اجتماعی بود، ولی مسائل حوزه زنان در ایران امروز ماهیتی سیاسی به خود پیدا کرده است و دیگر در چارچوب الگوها و رویکردهای سنتی قابل تحلیل نیستند. از یک‌سو وجود ساختارهای فرهنگ سنتی و از سوی دیگر عناصر و بسترهای برانگیزاننده زنان در فرآیند مدرنیزاسیون باعث شده است؛ عرصه‌های سیاسی و اجتماعی زنان در نظام حکمرانی دچار ابهام و سردرگمی شود و هویت‌های افراد در تعارض و نزاع با الگوها و ساختارهای فرهنگی سنتی و مدرن قرار گیرد و در پی این رفت و برگشت‌ها، فرایند جامعه‌پذیری به شیوه مطلوب تحقق پیدا نکند و هویت‌های برساخت شده در جامعه در چرخه‌ای از ابهام و سردرگمی قرار بگیرند.

باتوجه به اینکه امروزه مسئله زنان در ایران به عنوان درگیری‌هایی بین سنت و مدرنیته بدل شده است؛ لذا برخورد سنت با مدرنیته طی دهه اخیر در برجسته کردن مسئله هویت فردی و اجتماعی زنان و مشارکت سیاسی و اجتماعی آنها و ایفای نقش‌های اجتماعی مدرن و غیر سنتی بیشتر نمایان شده است.

مطالعه اکتشافی این پژوهش نشان می‌دهد که مسائل زنان در ایران، دامنه گسترده‌ای را شامل می‌شود و بسته به تجربه زیسته و جایگاه طبقاتی و اجتماعی آنها، مسائل و نوع مطالبات‌شان متفاوت خواهد بود. همچنین مطالعات (یوسفوند و همکاران، ۱۳۹۷) در این زمینه نشان می‌دهد؛ برای برخی از زنان ازدواج، تامین معیشت، فرزندآوری و اشتغال در اولویت است و برای برخی دیگر نیازهای فرامادی فرهنگی و سیاسی مبنای مطالبه‌گری آنها است. این امر باعث شده است؛ تصویر روشنی از مسائل و مطالبات زنان فراهم نشود و با انباشت و هم‌آیندی مسائل زنان در جامعه مواجه شویم. زیرا جامعه ایرانی تنوعی از قومیت‌ها، گروه‌های اجتماعی، مذاهب، اقلیم‌ها و طبقات اجتماعی مختلفی را در خود دارا است و به نظر می‌رسد جامعه‌پذیری سیاسی زنان در مناطق و استان‌ها بسته به سطح توسعه‌یافتگی آنها باهم متفاوت باشد. علاوه بر این در کنار دگرگونی‌ها و تحولات فرهنگی، دگرگونی‌های اقتصادی و مشارکت زنان در کارهای درآمدزا و ازدیاد فرصت‌های تحصیلی و آموزشی ملازم با آن، موجب تعدد اجتماعات و گروه‌ها و روابط اجتماعی و تعلقات گروهی زنان شده و در نتیجه تعدد و تکثر منابع هویت‌سازی زنان را نیز در پی داشته است. این فرآیند تأثیر عمیقی هم بر نهادهای جامعه و هم بر آگاهی زنان گذارده و سبب کاهش مطلوبیت الگوی زن سنتی در خانواده پدسالار به‌ویژه در میان زنان تحصیل‌کرده و شاغل می‌شود. ساختار سنتی خانواده که عمدتاً مبتنی بر تفاوت‌های جنسیتی است در دهه‌های اخیر در اثر فرآیندهای جدایی‌ناپذیر و به هم بسته کار و آگاهی زنان زیر سوال رفته است. تحصیلات عالی و اشتغال زنان از سویی باعث کسب ارزش‌ها و نگرش‌ها و برداشت‌های جدید و از سویی سبب دشواری در هماهنگ کردن نقش‌های سنتی با نقش‌های جدید شده است و به تعارض هویت اجتماعی زنان منتهی گشته است (ساروخانی، رفعت‌جاه، ۱۳۸۳).

زنان در جامعه در حال گذار ایرانی درگیر تضاد و تعارض نقش‌ها و انتظارات جامعه و خانواده و جهان هستند. از سویی خانواده و والدین ریشه‌های سنتی را کماکان حفظ کرده‌اند و از سویی تغییرات موجود در جامعه ناشی از پدیده جهانی شدن انتظارات خاصی را می‌طلبد و زن امروزی در کشمکش میان این‌ها دچار تضاد و تعارض نقش‌ها و انتظارات شده است (صالحی و همکاران، ۱۳۸۴). در این راستا جامعه ایرانی به عنوان یکی از کشورهای در حال گذار برای تحقق توسعه سیاسی خود نیازمند فراهم کردن بسترهای جامعه‌پذیری سیاسی اجتماعی برای همه شهروندان به‌ویژه زنان است و برای تحقق آرمان‌های سیاسی و اجتماعی خود بایستی موانع پیش‌روی آن را رفع نمایند. زیرا در عصر حاضر و به‌ویژه شرایط سیاسی موجود در کشور، زنان یکی از مهمترین نیروهای اجتماعی تاثیرگذار در نظام اجتماعی و سیاسی جامعه هستند، و چگونگی جامعه‌پذیری سیاسی آنها در توسعه سیاسی کشور بسیار اثرگذار است. رفتار سیاسی هر فرد تا حد زیادی ریشه در چگونگی جامعه‌پذیری فرد در نظام فرهنگی و عواملی همچون اعتقادات، ارزش‌ها و باورهای سیاسی و دانش سیاسی افراد دارد که از آن به عنوان فرهنگ سیاسی یاد می‌شود (عباسیان، ۱۳۸۷: ۲۳-۵۳). مطالعات در زمینه فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی زنان در ایران (پناهی و بنی‌فاطمه، ۱۳۹۴؛ پیشگاهی‌فرد و همکاران، ۱۳۸۸؛ نظری و همکاران، ۱۳۹۳) نشان می‌دهد که کنشگری سیاسی زنان در ایران محدود به کنش‌های ابزاری سیاسی از قبیل رای دادن و شرکت در انتخابات، راهپیمایی‌ها و غیره است؛ اما در مراحل بالاتر جامعه‌پذیری سیاسی مانند عضویت در انجمن‌ها و احزاب سیاسی، رهبری احزاب سیاسی، اعتراضات سیاسی (اگرچه در سال‌های اخیر به ویژه سال ۱۴۰۱ شاهد اعتراضات و جنبش‌های اجتماعی زنان در کشور هستیم) و غیره، چندان حضور پررنگی نداشته‌اند.

در راستای مسائل فوق، این مطالعه تلاش دارد تاثیر تعارض‌های هویتی را بر جامعه‌پذیری سیاسی زنان در استان‌های تهران، کردستان، لرستان، ایلام، فارس، سیستان و بلوچستان، خراسان و مرکزی که به عنوان جامعه هدف این پژوهش انتخاب شده‌اند، مورد بررسی قرار دهد. تا از این طریق بتوان تصویر جامعی از زیست سیاسی زنان در این مناطق را نشان داد. در انتخاب استان‌های فوق تلاش شده است تنوع و تمایزهای فرهنگی، قومی، اقلیمی و سطوح توسعه یافتگی آنها در نظر گرفته شود. از این رو پرسش‌های این تحقیق به شرح ذیل است:

- آیا اساساً تعارض هویتی در میان زنان جامعه مورد مطالعه وجود دارد؟
- تعارض‌های هویتی زنان چه تاثیر بر جامعه‌پذیری سیاسی زنان داشته است؟

۲- پیشینه پژوهش

۱-۲: پیشینه تجربی

در زمینه مقوله فرهنگ و زیست سیاسی زنان و مشارکت سیاسی آنها در ایران مطالعات متعددی انجام شده است و در عمده این تحقیقات نقش فرهنگ سیاسی بر مشارکت سیاسی زنان مورد تاکید و تایید قرار گرفته است و جامعه‌پذیری (اجتماعی شدن) را نیز به‌عنوان یکی از متغیرهای تحلیل خود در نظر گرفته‌اند؛ در این رابطه مرور پیشینه این مطالعه در سه دسته: دسته اول حوزه فرهنگ‌سیاسی و مشارکت سیاسی، دسته دوم مطالعات حوزه تعارض‌های هویتی زنان به مثابه مسئله‌ای فرهنگی و دسته سوم مطالعات مربوط به فرهنگ سیاسی و جامعه‌پذیری سیاسی است که فرآیندهای فرهنگ‌پذیری سیاسی را نشان می‌دهد؛ انجام شده است. از این‌رو؛ در ادامه ضمن مرور پیشینه، نتایج مطالعات مرتبط ارائه می‌شود:

۱) **دسته اول: مطالعات حوزه فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی:** اهم مطالعات انجام شده درباره فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی زنان (اینگلهارت، ۱۹۸۸؛ پناهی و بنی‌فاطمه، ۱۳۹۴؛ پناهی، ۱۳۸۶؛ تاج‌زاده، ۱۳۷۴؛ عالی‌زاد، ۱۳۸۴) نشان می‌دهند که فرهنگ سیاسی زنان بر روی مشارکت سیاسی آنها بسیار اثرگذار است. اینگلهارت (۱۹۸۸) در مطالعات خود نشان می‌دهد که رابطه قوی بین فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی وجود دارد و دموکراسی برای تکامل تدریجی و ثبات خود به نگرش‌ها و گرایش‌های پشتیبان و حمایتی در بین عموم مردم نیازمند است. این گرایش‌ها، نگرش‌ها و رفتار مردم را باید در فرهنگ سیاسی جستجو کرد. از نظر او رابطه فرهنگ و سیاست ناشناخته مانده است و در کتاب

تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی (۱۳۸۲) از فرهنگ به عنوان یک عنصر علی ضروری یاد می‌کند که در شکل‌گیری جامعه و شیوه‌های جامعه‌پذیری سیاسی افراد بسیار مؤثر است. پناهی و بنی‌فاطمه، (۱۳۹۴) در مطالعه خود نشان دادند که فرهنگ سیاسی بر مشارکت سیاسی زنان بسیار اثرگذار است. همچنین پناهی (۱۳۸۶) در مورد جامعه‌شناسی مشارکت سیاسی زنان در تهران نشان داد؛ مشارکت سیاسی زنان تهرانی در سطح پایینی قرار دارد و عوامل گوناگونی از قبیل منزلت اجتماعی، گروه‌های مرجع، استفاده از رسانه‌های جمعی، اثربخشی سیاسی، میزان منابع و فرهنگ سیاسی بر مشارکت سیاسی آنان تاثیر گذار است. علاوه‌براین تاج‌زاده (۱۳۷۴) فرهنگ سیاسی را یک حلقه واسط مهم میان حوادث سیاسی و رفتار افراد در واکنش به این حوادث معرفی می‌کند و معتقد است که در هیچ جامعه‌ای یک فرهنگ سیاسی واحد و یکپارچه وجود ندارد.

۲) **دسته دوم: مطالعات حوزه تعارض‌های هویتی زنان به مثابه مسئله فرهنگی:** معروف‌پور و سفری (۱۳۹۷) در مقاله تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر تعارض هویتی زنان بیان کرده‌اند که مدرنیته و شاخص‌های آن جامعه‌پذیری مدرن-عناصر هویتی مدرن-منابع فرهنگی و ساختار رفتار گروهی و همچنین جهانی‌شدن و شاخص‌های آن امپراتوری رسانه‌ها و شیوه زندگی مدرن در تعارض هویتی زنان تأثیر دارند. در پژوهش نیک‌خواه قمصری و منصوریان راوندی (۱۳۹۳)، نتایج نشان داد که سابقه و مدت استفاده هفتگی از اینترنت در تقویت و تضعیف هویت زنان مؤثر بوده است. نتایج پژوهش ربیعی (۱۳۸۷) نشان داد که رسانه‌های جدید تغییراتی را در نهادهای هویت‌ساز ایجاد کردند و فضای مجازی عوامل معنا ساز هویت را تغییر داده‌اند و جامعه ایران با بحران‌های هویتی فرا صنعتی و فضای مجازی مواجه شده است. نتایج پژوهش شهرام‌نیا و همکاران (۱۳۹۳) نشان داد که رابطه شبکه‌های برون گروهی با ابعاد چهارگانه هویت ملی، تاریخی سیاسی و سرزمینی معنادار و قوی است و شبکه‌های مذکور به ترتیب بر هویت فرهنگی و اجتماعی؛ هویت سیاسی؛ هویت تاریخی؛ و هویت سرزمینی بیشترین تأثیر را داشته است.

اسکات و اسچمان^۱ (۲۰۱۷) در مقاله‌ای با عنوان عوامل تأثیرگذار بر تغییرات هویتی بیان کرده‌اند با توجه به سرعت تغییرات اجتماعی در سالیان اخیر، انتظار تئوریک بر این بوده است که بازتاب تغییرات سریع اجتماعی دهه‌های اخیر، در تغییرات ارزشی و نگرشی بین نسلی نمود پیدا کند و در نتیجه نگرش نسل‌های جدید (دختران) و قدیم (مادران) متمایز از یکدیگر باشند. کلارک^۲ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای با عنوان عوامل تغییردهنده ارزش‌های هویتی بیان کرده است که خانواده‌هایی که از نظر اقتصادی در موقعیت ضعیف‌تری هستند شکاف‌های هویتی عمیق‌تر است و این امر جامعه‌پذیری افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. آندری لابس^۳ (۲۰۱۴) با تأکید بر عنصر مهم هویت نشان داد که تحولات جاری در جوامع با افزایش ارتباطات تعیین می‌شود و بیشتر بر هویت متکی است. یافته‌های چن^۴ (۲۰۱۲) نشان داد که با توسعه رسانه‌ها و روش‌های ارتباطی جدید، الگوهای هویتی افراد به‌طور چشمگیری تغییر کرده‌اند و روابط، سازگاری نیز تغییر کرده‌اند. نتایج تحقیق آندری لابس (۲۰۱۴) حاکی از آن است که تحولات کنونی جوامع با افزایش ارتباطات تعیین گردیده است و تأکید بیشتر بر هویت دارند در واقع هویت فرهنگی پایاپای جهانی‌شدن جوامع را به‌سوی تحولات و تغییرات مثبت سوق می‌دهد. از سوی دیگر مطالعات نشان داده‌اند که عوامل مختلفی از جمله وضعیت هویت

¹ Scott and Schman

² Clarke

³ Andrei Labes

⁴ Chen,

والدین (آدامز^۱، ریان^۲ و هوفمن^۳، دیسون و نیلسون ۱۹۸۵) و تفاوت‌های جنسیتی (استریمتر^۴، ۱۹۹۳، گروتوانت و آدامز، ۱۹۸۴، فرگوا^۵ و بارکر^۶، ۱۹۸۶، آدامز و فینچ^۷، ۱۹۸۲) بر شکل‌گیری هویت و تعارض تأثیرگذار هستند.

۳) دسته سوم: مطالعات مربوط به فرهنگ سیاسی و جامعه‌پذیری سیاسی: به‌طور کلی آلموند و وربا (۱۹۷۰) در مطالعات خود نشان داده‌اند؛ فرهنگ سیاسی که ریشه در احساسات، باورها و نگرش‌های افراد دارد، از طریق جامعه‌پذیری سیاسی (اجتماعی شدن سیاسی) شکل می‌گیرد. آنان فرهنگ سیاسی را به‌مانند فرهنگ عمومی اکتسابی می‌دانند که فرد در فرآیند زندگی از طریق نهادهای جامعه‌پذیری کسب می‌کند و در بزرگسالی نیز ضمن حفظ آن می‌تواند آن را اصلاح کرده و نگرش‌های جدیدی نسبت به نظام سیاسی خود پیدا کند و بر مبنای آن به کنش سیاسی اقدام کند. نظری و همکاران (۱۳۹۳) در مطالعه خود با عنوان «بررسی رابطه جامعه‌پذیری و مشارکت سیاسی زنان» نشان داده‌اند؛ مشارکت سیاسی زنان در ساختار قدرت ج.ا.ا اندک است و بر این باورند؛ زنان، بر اثر جامعه‌پذیری متفاوت و کلیشه‌های جنسیتی که در فرایند جامعه‌پذیری از طریق نهادهایی مثل خانواده، رسانه‌ها، مدارس، نهادهای آموزشی به آنها القا می‌شود، سیاست را حیطه ای مردانه تلقی می‌کنند و تمایلی به مشارکت سیاسی، مخصوصاً حضور در عرصه قدرت، ندارند. به این ترتیب، تمایل نداشتن زنان به حضور در عرصه قدرت، بیش از آنکه ناشی از ساختارهای حاکم بر جامعه باشد، نشئت گرفته از جامعه‌پذیری متفاوت دختران و زنان ارزیابی می‌شود. اما شرط اول برای افزایش مشارکت و حضور زنان در عرصه قدرت، زدودن و جلوگیری از بازتولید کلیشه‌ها و هویت‌های جنسیتی برخاسته از فرهنگ جامعه در فرایند جامعه‌پذیری است. ساعی‌فر و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله خود با عنوان «تعارض در ارزش‌های بنیادی و شیوه‌های جامعه‌پذیری سیاسی کارگزاران رسانه‌های جمعی ایران» با بهره‌گیری از رویکرد نظری تلفیقی جامعه‌پذیری سیاسی و احزاب نشان داد؛ اصحاب رسانه در سه جناح اصولگرا و اعتدال و اصلاح‌طلب در یک برآیند شیوه‌ها و ابزارهای یکسانی در انتقال جامعه‌پذیری سیاسی مورد وفاق خویش دارند؛ اما محتوای این جامعه‌پذیری با توجه به رسالت‌های جناحی و راهبردهای سیاسی و رخدادهای متصل به آن مدام در تغییر و تحول است. قائمی‌فر و حمایت‌خواه‌چهرمی (۱۳۸۸) در مطالعه خود در زمینه فرآیندهای جامعه‌پذیری نشان داده‌اند؛ هرچه تبعیض جنسیتی موجود در خانواده شدیدتر، تقسیم کار در خانواده سنتی‌تر، هرم قدرت در خانواده سنتی‌تر و پایگاه اقتصادی اجتماعی خانواده پایین‌تر باشد، هویت دختران در بستر فرآیند جامعه‌پذیری، به‌صورت سنتی‌تر و جنسیتی‌تری شکل خواهد گرفت. نتایج این تحقیق حاکی از این مسئله است که دختران در خانواده‌های ایرانی با بافت‌های سنتی جامعه‌پذیری متفاوت‌تری را با دختران در خانواده‌های جدیدتر تجربه می‌کنند. در خانواده‌های سنتی، دختران به علت تقسیم کار جنسیتی و تبعیض جنسیتی، که به آنها القا می‌شود، نگرش فرادستی در قبال مردان دارند و جز در وظایف همسری و مادری نمی‌توانند نقش دیگری را ایفا کنند. به این ترتیب، قوانین و فرهنگ سنتی حاکم بر اقتدار و سلطه مردان در خانواده اصرار دارد؛ امری که می‌تواند مانع مهمی در مشارکت و حضور زنان در فعالیت‌های خارج از محیط خانه شناسایی شود. این روند در خانواده‌های جدیدتر، که در آن تقسیم کار جنسیتی و تفاوت‌های جنسیتی و پایگاه اقتصادی بالاتر با توزیع قدرت مناسب‌تر در خانواده وجود دارد، کم‌تر به چشم می‌خورد و زنان کم‌تر با چنین موانعی برای مشارکت در عرصه اجتماع دست و پنجه نرم می‌کنند به این ترتیب، ساختار خانواده، با نهادینه کردن کلیشه‌های جنسیتی، نقش مؤثری در حضور و مشارکت فرزندان خود در جامعه ایفا می‌کند. همچنین سبکتکین (۱۳۹۴) در مقاله خود نقش رسانه‌ها در جامعه‌پذیری سیاسی جوانان را پررنگ‌تر از گذشته می‌داند و به این نتیجه رسید که ابعاد تبلیغاتی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی رسانه‌ها در جامعه‌پذیری سیاسی جوانان نقش اساسی دارد.

1. adams

2 ryan

3 hoffman

4 streitmatter

5 fregeau

6 barker

7 fitch

مرور مطالعات انجام شده در حوزه مسئله تعارض‌های هویتی و جامعه‌پذیری سیاسی زنان نشان می‌دهد؛ علی‌رغم تعدد مطالعات این حوزه که در سه حوزه فرهنگ سیاسی، مشارکت سیاسی زنان، هویت زنان و جامعه‌پذیری سیاسی دسته‌بندی شده‌اند، اما تاکنون این تحقیقات به مسئله این پژوهش در جامعه مورد مطالعه نپرداخته‌اند. این مطالعه تلاش دارد مسئله مورد تحقیق را در دامنه‌های کلان و در برخی از استان‌های کشور که تمایزهای فرهنگی و سطوح توسعه‌یافتگی متفاوتی با یکدیگر دارند؛ انجام شود تا از این طریق بتوان شناخت روشنی از نسبت تعارض‌های هویتی و جامعه‌پذیری سیاسی زنان به دست آورد. علاوه بر این وجه تمایز این پژوهش با پژوهش‌های خارجی در این است که تعارض‌های هویتی و جامعه‌پذیری سیاسی در بستر متفاوت فرهنگی جامعه ایران را نشان می‌دهد.

۲-۲: ملاحظات نظری

چارچوب نظری پژوهش حاضر تئوری‌های هویت‌گیدنز^۱ (۱۹۹۸) و جامعه‌پذیری سیاسی لوسین پای^۲ هست. گیدنز هویت را این‌گونه تعریف می‌کند: خود شخص آن‌طوری که از خودش تعریف می‌کند. به نظر او هویت انسان در کنش متقابل با دیگران ایجاد می‌گردد و در جریان زندگی پیوسته تغییر می‌کند. هیچ‌کس دارای هویت ثابتی نیست. هویت، سیال و همواره در حال ایجاد شدن و عوض شدن است. (گیدنز ۱۳۷۸: ۱۶). گیدنز (۱۹۹۹) معتقد است «هویت شخصی را باید خلق نمود و تقریباً به‌طور مداوم آن را با توجه به تجربیات متناقض زندگی روزمره و گرایش‌های تطمیع‌کننده نهادهای امروزی مورد تنظیم و تجربه قرارداد» (گیدنز، ۱۳۷۸: ۲۶۷). تعارض یکی از جنبه‌های اجتناب‌ناپذیر زندگی مدرن است. افراد دارای هویت ثابتی نیستند، بلکه با توجه به هر نقشی که در جامعه ایفا می‌کنند؛ هویت جدید می‌یابند. این هویت‌ها ممکن است گسسته یا شکسته و ناقص باشند و تا وقتی که تعارض این هویت‌های ناقص برطرف نشود تعارض و اضطراب اجتماعی باقی می‌ماند. امروزه مسئله زنان در برجسته کردن مسئله هویت فردی و اجتماعی و مشارکت سیاسی و اجتماعی آن‌ها و ایفای نقش‌های اجتماعی مدرن و غیر سنتی بیشتر نمایان شده است. در این راستا آنتونی گیدنز معتقد است خانواده و نقش‌های درون آن دستخوش دگرگونی اساسی است که این دگرگونی‌ها در ابعاد هویت اجتماعی و فردی کاملاً هویدا است. در ایران نیز این مسئله با ورود زنان به عرصه‌های مختلف اجتماعی و سیاسی نمود بارزتری پیدا کرده است که ادامه تحصیل دختران و زنان تا سطح دانشگاه که با افزایش ورود زنان و دختران در سال‌های اخیر به دانشگاه و ادامه تحصیل آن‌ها تا سطح تحصیلات تکمیلی جلوه ملموس‌تری به خود گرفته است؛ حرکت زنان و دختران به‌سوی کسب استقلال مالی و فردی که با اشتغال به کار زنان و دختران در خارج از خانه و در بخش‌های گوناگون اقتصاد دولتی و خصوصی در سال‌های اخیر نمود پیدا کرده است، ظهور ادبیات زنانه که در آثار نویسندگان کتاب‌هایی که در مورد وضعیت زنان نوشته شده و آثار فرهنگی همچون فیلم‌های سینمایی که در سال‌های اخیر تولید شده؛ هویدا است. در این زمینه همچنین بورديو می‌پذیرد که در شرایط عینی زنان تغییراتی ایجاد شده است؛ برای مثال دسترسی بیشتر به تحصیلات، کار و ورود زنان از طریق آن به سپهر عمومی، فاصله‌گیری از کارهای منزل و بازتولید جمعیت (به دلیل استفاده از وسایل جلوگیری از بارداری و کاهش اندازه خانواده) عقب انداختن ازدواج، افزایش طلاق و نرخ کمتر ازدواج. از دید بورديو از همه این تغییرات مهمتر، افزایش تحصیلات زنان است که بر اثر آن تسلط مردان بر جامعه دیگر بدیهی نیست، اما از نظر او موقعیت زنان در ساختار کنونی تغییری نخواهد کرد و تعارض‌های هویتی را برای زنان رقم خواهد زد، زیرا هنوز هم اصولی عملی بر انتخاب‌های زندگی زنان حاکم است، اول اینکه کارهایی را انتخاب می‌کنند که ادامه کارهای خانگی آن‌ها است دوم اینکه زنان در بازار کار قدرتی بر مردان ندارند و جایگاه‌های اقتدار در اختیار مردان است و سوم اینکه مردان هنوز هم مالک فناوری‌ها و ابزارهای تولید هستند (بورديو، ۲۰۰۱: ۵۹).

گیدنز به‌طور جزئی‌تری به مسائلی همچون اعتماد و امنیت وجودی، سبک‌های مختلف زندگی شخصی، رابطه ناب و تأثیر آن بر زندگی مدرن، انگیزش، خانواده و مدیریت بدن می‌پردازد. نظریه گیدنز مبنایی نظری برای نقش مدرنیته و شاخص‌های آن از جمله

1 Giddens

2 Lucian W. Pye

منابع فرهنگی، جامعه‌پذیری مدرن، عناصر هویت مدرن و ساختار ارتباطات گروهی فراهم می‌کند (گیدنز، ۱۳۸۳: ۳۲۵). سبک زندگی نوین به دلیل ارتباط محکمی که با سیاست انتخاب دارد، خود عین سیاست زندگی است. به همین دلیل است که به نظر او خطمشی ناشی از اهمیت سبک زندگی زنان در مدرنیته متأخر باید درک ما را از رهایی دگرگون سازد. به دلیل باز بودن زندگی اجتماعی امروز، کثرت یافتن زمینه‌های کنش و تعداد مراجع مقتدر، انتخاب سبک زندگی برای ساختن هویت و در پیش گرفتن فعالیت‌های روزانه به‌طور فزاینده‌ای اهمیت می‌یابد. این اهمیت در سطحی الزام‌آور با داعیه‌های هویتی افراد پیوند می‌خورد. خصوصاً آن‌که با رویکرد گیدنز فهم هویت در دنیای مدرن بدون درک سیاست زندگی ممکن نیست در دنیای متجدد کنونی، همه‌ی ما نه‌فقط از سبک‌های زندگی معینی پیروی می‌کنیم؛ بلکه به تعبیری دیگر که اهمیت زیادی هم دارد، ناچار به این پیروی هستیم، در حقیقت ما انتخاب دیگری نداریم. زندگی را می‌توان به مجموعه‌ای کم‌وبیش جامع از عملکردها تعبیر کرد که فرد آن‌ها را به کار می‌گیرد چون نه‌فقط نیازهای جاری او را برمی‌آورد بلکه روایت خاصی را هم که وی برای هویت شخصی خود برگزیده است، در برابر دیگران مجسم می‌سازد (گیدنز، ۱۳۹۵: ۱۲۰). در توضیح ابعاد سیاست زندگی^۱ آن را سیاست‌های می‌داند که کانون توجه خود را امور شخصی فرد قرار داده و نقطه‌ی عزیمتشان توجه به انتخاب شیوه‌ی زندگی است. تلاش گیدنز در روشن کردن مفهوم این سیاست ابتدا او را به تعریف سیاست رهایی‌بخش می‌کشاند: من سیاست رهایی‌بخش را به‌عنوان نوعی نگرش عام تعریف می‌کنم که قبل از هر چیز معطوف به آزادسازی افراد و گروه‌ها از قیدوبندهایی است که آن‌ها را از دستیابی به فرصت‌های موجود در زندگی‌شان باز می‌دارد. سیاست رهایی‌بخش متضمن دو عنصر عمده است: تلاش برای گسیختن غل و زنجیرهای از گذشته، به‌قصد تغییر و تبدیل رفتارها و کردارها در جهت آینده و تلاش برای درهم شکستن سلطه‌ی نامشروع بعضی افراد یا گروه‌ها بر دیگران (گیدنز، ۱۳۸۲: ۱۳۲). درک گیدنز از این سیاست برگرفته از بعد اول قدرت است: سیاست رهایی‌بخش در واقع با نوعی مفهوم سلسله‌مراتبی از قدرت سروکار دارد؛ قدرت یعنی توانایی یک فرد یا گروه برای تحمیل اراده خود به دیگران. اینجاست که سیاست دیگر در سطح تصمیم‌گیری‌های کلان نمی‌ماند و در زندگی روزمره جاری و ساری می‌گردد. سیاست عبارت است از نزاع معنایی که در طرح‌های سیاسی قبلی نسبتاً ثابت مانده بوده‌اند؛ به‌کارگیری مجددشان در زندان معانی جدید، تلاش برای ترغیب دیگران به پذیرش اعتبارشان و تثبیت کردن آن‌ها در معانی نسبتاً قطعی که این‌ها در آن به بخشی از دستور زبان زندگی روزمره تبدیل می‌شوند. با این رویکرد سخن گفتن از تعارض‌های هویتی مهم است؛ یکی از انواع شیوه‌های کسب هویت که هدفشان کسب قدرت دولت نیست بلکه مبارزاتشان بر سر قدرت برای برساختن هویت‌های جدید و خلق فضاهای دموکراتیک برای کنش اجتماعی است. در حقیقت افراد در مواجهه با تعارض‌های هویتی می‌خواهند امکان تعریف مستقل از خود را داشته باشند. علاوه بر آن تعارض‌های هویتی دارای جنبه‌ای فرهنگی بوده، تعاریف مقبول جامعه از ارزش‌ها و هنجارها را به چالش می‌کشند. از طرفی سبک زندگی به‌عنوان نقطه‌ی تلاقی مطرح است که در آن دولت‌های ملی از یک‌سو و از سوی دیگر فرهنگ جهانی به کمک ابزارهای ارتباطی متعدد خود، معناهای افراد را به چالش می‌طلبند و هرکدام سعی در ارائه‌ی ارزش‌های فرهنگی‌شان دارند. در مجموع به نظر می‌رسد امروزه افراد (به‌ویژه در کشورهای کمتر توسعه‌یافته) در انتخاب الگوهای سبک زندگی و هویت خود در عین آن‌که به فراخور امکانات در معرض امواج جهانی هستند، سعی دارد افراد جامعه را با خود همراه سازد. آنتونی گیدنز معتقد است همه انسان‌ها در جوامع مدرن باید به سؤالات مهمی درباره هویت خود پاسخ بدهند و ناگزیر در طول زندگی انتخاب‌های مهمی کنند. از سؤالات روزمره همچون چگونگی لباس پوشیدن، چه چیزی خوردن و تفریحات گرفته تا تصمیمات اساسی درباره روابط، باورها و شغل خود. در جوامع سنتی نقش‌های کم‌وبیش ثابتی برای افراد تعریف می‌شد، درحالی‌که در جوامع مدرن، انسان باید خود نقش‌هایش را بسازد. آرای گیدنز جمع‌بندی مناسبی برای مبحث نظری ما فراهم می‌سازد؛ زیرا در تعبیری که وی از دگرگونی اجتماعی و سیاسی دارد، سبک‌های زندگی و هویت از نشانه‌های مهم روابط در حال تغییر فردیت و اجتماع به شمار می‌رود.

¹ Life Politics

در خصوص جامعه‌پذیری سیاسی زنان از نظریه‌ی لوسین پای استفاده شد. پای نظریه‌ی خود را در حوزه‌ی نوسازی و توسعه‌ی سیاسی در چارچوب "نظریه‌ی بحران" مطرح کرده است. پای معتقد است که یک نظام سیاسی برای تحقق فرایند توسعه‌ی سیاسی، باید بتواند از یک سلسله بحران‌ها به‌طور موفقیت‌آمیز عبور کند. این بحران‌ها عبارت‌اند از: بحران هویت در افراد، بحران مشروعیت، بحران نفوذ، بحران مشارکت و بحران یکپارچگی. عبور موفقیت‌آمیز از این بحران‌ها توسط کارکردهای نظام سیاسی و فرایند جامعه‌پذیری سیاسی انجام می‌گیرد. از دید «پای» جامعه‌پذیری سیاسی فرایندی سه مرحله‌ای است که از جامعه‌پذیری عمومی یا پایه از ابتدای زندگی فرد آغاز شده و به فرایند فعالیت در امور سیاسی می‌رسد (لوسین پای و همکاران، ۱۳۸۰: ۱۰۲-۱۳۰). بر اساس نظریه‌ی پای، در یک جامعه‌ی پویا بین این سه فرایند درجه‌ی بالایی از پیوستگی و تداوم وجود دارد، به‌طوری‌که هر یک دیگری را تقویت می‌کند. به‌هم‌پیوستگی میان این سه فرایند سبب برقراری نظم در جامعه می‌شود. در جوامع انتقالی، شرایط کاملاً متفاوت است به‌طوری‌که این مراحل فاقد انسجام و به‌هم‌پیوستگی می‌باشند. به‌علاوه فقدان ثبات و عدم تداوم برای فرایند جامعه‌پذیری پایه سبب بروز مشکلاتی برای شکل‌گیری هویت فرد می‌شود (اختر شهر، ۱۳۸۶: ۷۲-۷۳). از این‌رو نوعی بحران هویت پایه برای فرد به وجود می‌آید که می‌تواند زمینه‌ساز بحران‌های دیگر نیز باشد. از این‌رو دیده می‌شود که جامعه‌پذیری سیاسی مدنظر «پای»، فرایندی مرحله‌ای و متصل‌به‌هم هست که در جریان رشد فرد تکامل یافته و موجب هویت و عمل سیاسی افراد می‌شود و وقفه یا اختلال در هر یک از این مراحل ممکن است جامعه‌پذیری فرد را متوقف کرده و سبب ایجاد بحران هم در فرد و هم در نظام سیاسی شود.

با توجه به چارچوب نظری، مدل نظری و فرضیه‌های پژوهش به شرح ذیل ارائه می‌شود:

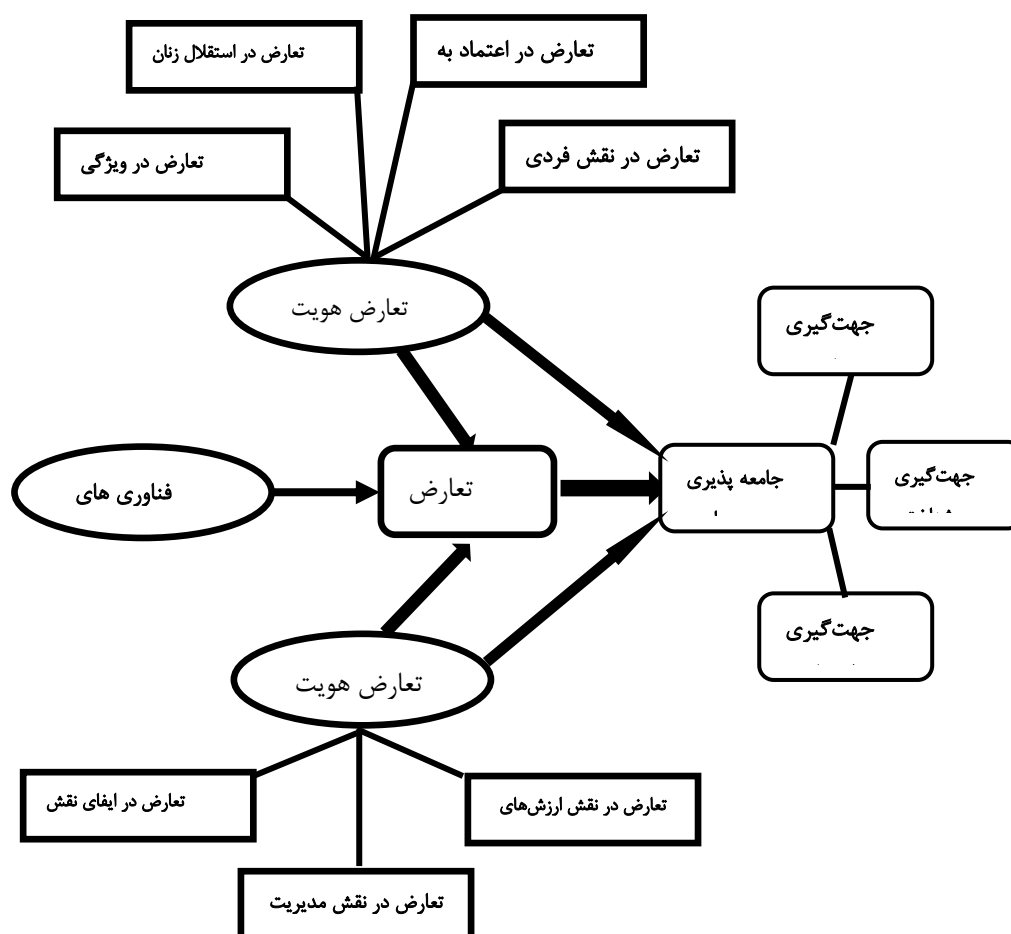
فرضیه اصلی

- تعارض‌های هویتی زنان منجر به عدم جامعه‌پذیری سیاسی زنان شده است.

فرضیه‌های فرعی

- میزان تعارض‌های هویتی زنان برحسب استان محل زندگی آنها تفاوت معناداری دارد.
- میزان جامعه‌پذیری سیاسی زنان برحسب استان محل زندگی آنها تفاوت معناداری دارد.
- تعارض‌های هویت فردی منجر به عدم جامعه‌پذیری سیاسی زنان شده است.
- تعارض هویت جمعی منجر به عدم جامعه‌پذیری سیاسی زنان شده است.
- تکنولوژی ارتباطی و جامعه شبکه‌ای منجر به تعارض هویتی در زنان شده است.

شکل ۱: مدل نظری رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود؛ فرض این پژوهش این است که تعارض‌های هویتی عاملی موثر بر عدم جامعه‌پذیری سیاسی زنان است.

۳- روش پژوهش

روش تحقیق این مطالعه پیمایشی^۱ است. پژوهش از نوع مطالعات مقطعی، پهنانگر، توصیفی و کاربردی است و مراحل آن شامل مطالعه اکتشافی، تنظیم پرسشنامه، جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل آماری داده‌ها است. جهت اخذ و جمع‌آوری اطلاعات به روز محقق اقدام به تهیه پرسشنامه نموده است. روایی و اعتبار پرسشنامه تهیه شده توسط چند صاحب‌نظر در زمینه جامعه‌شناسی سیاسی مرور شده و اعتبار صوری و محتوایی پرسشنامه مورد ارزیابی قرار گرفت. همچنین ۳۰ نفر از پاسخگویان در یک پیش‌آزمون، پرسشنامه‌ها را تکمیل و سؤالات مبهم و یا نامفهوم توسط آنان شناسایی و اصلاح شد. برای پایایی پرسشنامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. ضرایب آلفای کرونباخ برای شاخص‌های تعارض‌های هویتی فردی زنان، تعارض‌های هویتی جمعی زنان و شاخص‌های جامعه‌پذیری سیاسی زنان به ترتیب برابر با ۰/۸۷، ۰/۹۰ و ۰/۹۲، محاسبه گردید که از قابلیت اعتماد بالایی برخوردارند. جامعه آماری این پژوهش با توجه به سطح توسعه‌یافتگی استان‌ها، تمایزهای فرهنگی و اقلیمی و

1. Survey

امکانات محقق، تمامی زنان در استان‌های تهران، لرستان، ایلام، فارس، سیستان و بلوچستان، خراسان، کردستان و مرکزی به تعداد ۴۵۶۵۴۵۵ نفر است (مرکز آمار ایران، ۱۴۰۰). حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۸۴ نفر در نظر گرفته شد. نمونه‌ها به روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی چندمرحله‌ای انتخاب شدند. به همین منظور یک استان به چند بخش تقسیم شد و در مرحله بعد، استان به مرکز، شهرهای دیگر و غیره طبقه‌بندی شد برای انتخاب نمونه‌ها در هر منطقه متناسب با حجم جمعیت صورت گرفت در مرحله بعد، هر شهری که انتخاب شد، از میان آن بلوک انتخاب شد که مجدداً بر اساس حجم انتخاب شد. حجم بلوک متناسب با تعداد آن بلوک بود و تعداد ۳ نفر برای هر بلوک در نظر گرفته شد. پس از گردآوری داده‌ها، بر اساس آمارهای توصیفی و استنباطی و با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و مدل‌یابی، داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

تعاریف نظری و عملیاتی متغیرهای پژوهش

تعارض‌های هویتی: در این پژوهش تعارض هویتی چالشی است که فرد در برآوردن ابعاد گوناگون تشکیل‌دهنده هویت خویش با آن مواجه است و ممکن است از تعدد یا تفاوت این ابعاد ناشی شده باشد (تبریزی و هوشنگی، ۱۳۹۲). در اینجا تعارض هویتی زنان شامل تعارض فردی و تعارض جمعی هست. تعارض فردی نوعی از تعارض است که در درون فرد اتفاق می‌افتد و زمانی رخ می‌دهد که فرد در جهت رسیدن به اهداف به مانعی برخورد کند (رضائیان، ۱۳۸۲). تعارض هویت فردی شامل تعارض در چهار شاخص ویژگی‌های ظاهری، اعتمادبه‌نفس و استقلال هست. مفهوم تعارض هویت جمعی نیز نوعی از تعارض است که بین دو یا چند فرد رخ می‌دهد که دارای ارزش‌ها، آرزوها، سبک‌های ارتباطی و دیدگاه‌های متفاوت هستند. از جمله نشانه‌ها و نمونه‌های از تعارض هویتی جمعی بین افراد، صحبت نکردن همکاران با یکدیگر و اعتنا نکردن به یکدیگر، بدگویی یکدیگر، رد کردن و آگاهانه به تضعیف یکدیگر پرداختن است (رضائیان، ۱۳۸۲).

جامعه‌پذیری^۱ و جامعه‌پذیری سیاسی از مفاهیم کلیدی جامعه‌شناسی و به‌ویژه در اکثر نظریه‌های خرد و کلان است که فوری‌ترین و مهم‌ترین کارکرد آن حفظ جامعه، بقا، ماندگاری، توسعه و یا اضمحلال آن است که به نوع و میزان جامعه‌پذیری سیاسی بستگی دارد. نظام‌های سیاسی برای حفظ و بقای خود نیازمند همراه کردن افرادی هستند که در درون آن زندگی می‌کنند و این همسازی و همراهی اعضا با نظام جز از طریق فرایند جامعه‌پذیری سیاسی محقق نخواهد شد. جهت‌گیری‌های افراد به‌نظام سیاسی شامل سه جزء است: جزء اول، شناختی به معنای اطلاع، اعم از دقیق یا غیردقیق از نظام سیاسی است؛ جزء دوم، جهت‌گیری‌های نفسانی یا عاطفی به معنای احساس وابستگی، دخالت و طرد و امثال آن راجع به موضوعات سیاسی هست؛ جزء سوم، جهت‌گیری‌های ارزشی به معنای قضاوت راجع به موضوعات سیاسی است (آلموند و وربا، ۱۹۶۳: ۱۱۳). برای سنجش جهت‌گیری ارزیابانه افراد (ارزشی) از مؤلفه‌های ارزیابی و قضاوت سیاسی، رضایتمندی سیاسی، اعتماد سیاسی، نگرش به دموکراسی و مشارکت سیاسی استفاده شده است. همچنین مؤلفه‌های جهت‌گیری احساسی در قالب افتخار و غرور سیاسی، احساس عدالت، احساس امنیت سیاسی و احساس بی‌قدرتی سیاسی در نظر گرفته شده است (خانیکی و سرشار، ۱۳۹۱: ۱۰۱).

۴- تحلیل یافته‌ها

از مجموع پاسخگویان یعنی ۳۸۴ نمونه موردبررسی، ۱۰۷ نفر معادل ۲۷.۵ درصد کمتر از ۳۰ سال، ۱۰۸ نفر معادل ۲۷.۸ درصد ۳۰ تا ۴۰ سال، ۱۰۴ نفر معادل ۹.۲۶ درصد ۴۱ تا ۵۰ سال و ۶۵ نفر معادل ۱۷.۸ درصد ۵۱ تا ۶۰ بودند. تعداد ۲۲۴ نفر معادل ۵۸.۴ درصد از حجم نمونه متأهل و ۱۶۰ نفر معادل ۴۱.۶ درصد افراد مجرد بودند. از مجموع ۳۸۴ نمونه موردبررسی، تعداد اعضای خانواده ۱۶۴ نفر دارای مدرک دیپلم و کمتر، ۸۸ نفر دارای مدرک کاردانی، ۸۳ نفر دارای مدرک کارشناسی و ۴۹ نفر دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر بودند.

^۱. socialization

جدول شماره ۱: توصیف متغیرهای تحقیق (متغیرهای مستقل)

میانگین	درصد	فراوانی	میزان	متغیر	ابعاد
۱۷.۵۶	۵.۹۸	۲۳	کم	تعارض‌های هویت فردی	تعارض در استقلال زنان تعارض در ویژگی جسمانی زنان تعارض در نقش فردی زنانگی تعارض در اعتماد به نفس زنان
	۴۶.۳۵	۱۷۸	متوسط		
	۴۷.۶۵	۱۸۳	زیاد		
۱۸.۲	۴۰.۳۶	۱۵۵	زیاد	تعارض‌های هویت جمعی	تعارض در ایفای نقش جمعی زنانگی، تعارض در نقش مدیریت زن در خانواده، تعارض در نقش ارزش‌های خانوادگی
	۴۵.۰۵	۱۷۳	متوسط		
	۱۴.۵۸	۵۶	کم		

با توجه به جدول شماره یک، ۱۸۳ نفر از پاسخگویان معادل با ۴۷.۶۵ درصد از کل پاسخگویان تعارض‌های هویتی فردی را زیاد گزارش کردند و فقط در بین ۵.۹۸ درصد از زنان پاسخگو میزان تعارض‌های هویتی پایین گزارش کرده‌اند. در خصوص تعارض‌های هویتی جمعی نیز ۴۰.۳۶ درصد میزان این تعارض را زیاد و فقط ۱۴.۵۸ درصد میزان تعارض‌های هویتی جمعی را کم گزارش کردند؛ لذا میزان تعارض‌های هویتی فردی و جمعی در بین زنان مورد مطالعه زیاد مشاهده شد.

جدول شماره ۲: توصیف متغیرهای تحقیق (وابسته)

میانگین کل	درصد	فراوانی	میزان	ابعاد	متغیر
۱۷.۵۶	۵.۹۸	۲۳	زیاد	جهت‌گیری ارزشی	جامعه‌پذیری سیاسی
	۴۶.۳۵	۱۷۸	متوسط		
	۴۷.۶۵	۱۸۳	کم		
۱۸.۲	۳۰.۷۲	۱۱۸	کم	جهت‌گیری شناختی	
	۴۵.۰۵	۱۷۳	متوسط		
	۲۴.۲۱	۹۳	زیاد		
۱۹.۱	۴۳.۴۸	۱۶۷	کم	جهت‌گیری احساسی	
	۳۷.۷۶	۱۴۵	متوسط		
	۱۸.۷۵	۷۲	زیاد		
۱.۱۵				میانگین کل نمرات جامعه‌پذیری سیاسی	

با توجه به جدول شماره دو، از نظر ۵.۹۸ درصد پاسخگویان، جهت‌گیری ارزشی سیاسی زیاد، ۴۶.۳۵ درصد متوسط و ۴۷.۶۵ درصد نیز جهت‌گیری ارزشی سیاسی را کم گزارش کردند؛ بنابراین زنان در بحث قضاوت سیاسی، رضایتمندی سیاسی، اعتماد سیاسی، نگرش به دموکراسی، مشارکت سیاسی کمی داشته‌اند. در بعد جهت‌گیری شناختی ۱۱۸ نفر معادل ۳۰.۷۲ درصد جهت‌گیری شناختی سیاسی کم و ۲۴.۲۱ درصد اعلام کرده‌اند که جهت‌گیری شناختی زیادی دارند و در نهایت جهت‌گیری احساسی ۴۳.۴۸ درصد از پاسخگویان کم گزارش شد به این معنا که احساس غرور سیاسی، احساس عدالت، احساس امنیت سیاسی در اکثر زنان پاسخگو پایین می‌باشد. میانگین کل نمرات جامعه‌پذیری سیاسی زنان براساس طیف لیکرت (در بازه ۰ تا ۳) برابر با ۱.۱۵ است. که نشان می‌دهد جامعه‌پذیری سیاسی زنان پایین تر از حد متوسط بوده است.

بررسی فرضیه‌ها

برای بررسی فرضیه‌ها از همبستگی رو اسپیرمن، تای بی کندال، آزمون t ، و تحلیل واریانس بر اساس سطح سنجش متغیرها استفاده شد. نتایج بررسی فرضیه‌ها به شرح ذیل می‌باشد

- فرضیه فرعی اول: میزان تعارض‌های هویتی زنان برحسب استان محل زندگی آنها تفاوت معناداری دارد.

جدول شماره ۳: توصیف آماری میزان تعارض‌های هویتی بر حسب استان

استان	تعداد	درصد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار
تهران	۷۲	۱۸/۷۵	۱/۶۳۴	۰/۸۹۲	۰/۲۳۸
خراسان	۶۰	۱۵/۶۲	۱/۱۴۸	۰/۸۵۵	۰/۱۱۶
کردستان	۵۱	۱۳/۲۸	۲/۲۷۲	۰/۷۸۶	۰/۲۳۷
لرستان	۴۸	۱۲/۵	۲/۲۹۵	۰/۶۹۹	۰/۰۸۵
ایلام	۴۵	۱۱/۷۱	۲/۳۶۳	۰/۷۹۴	۰/۱۲۸
فارس	۳۴	۸/۸۵	۲/۰۳۳	۰/۸۸۶	۰/۰۶۶
سیستان و بلوچستان	۳۵	۹/۱۱	۲/۱۱۱	۰/۸۹۱	۰/۱۷۱
مرکزی	۳۹	۱۰/۱۵	۲/۰۰۰	۰/۷۰۷	۰/۳۱۶
جمع	۳۹۵	۱۰۰/۰	۱/۹۸۵	۰/۸۴۱	۰/۰۴۲

جدول شماره سه توصیف آماری میزان تعارض‌های هویتی زنان بر حسب استان را نشان می‌دهد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود؛ بیشترین میانگین تعارض هویتی (۲/۳۶) مربوط به استان ایلام می‌باشد؛ در سطح بعدی استان لرستان دارای بیشترین میانگین (۲/۲۹) تعارض هویتی در بین زنان است. از طرفی کمترین تعارض هویتی مربوط به استان خراسان با میانگین (۱/۱۴) و تهران (۱/۶۳) می‌باشد. بنابراین می‌توان استدلال کرد که زنان در استان‌های برخوردار به نسبت استان‌های کمتر برخوردار از تعارض هویتی کمتری رنج می‌برند. در حالی که استان‌های کمتر برخوردار به نسبت بیشتری درگیر مسئله تعارض هویتی هستند و به نوعی همچنان کشمکش میان تمایلات مدرنیستی و ساختارهای فرهنگ سنتی در این مناطق پر رنگ است.

جدول شماره ۴ نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه پیرامون تعارض‌های هویتی زنان

		سطح معنی‌داری	درجه آزادی ۲	درجه آزادی ۱	آزمون لوین ^۱
		۰/۰۱۷	۷	۳۸۷	۳/۴۸۱
منبع تغییرات	مقدار F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	
واریانس بین گروهی	۱/۰۵۰	۰/۷۴۴	۷	۵/۲۰۵	
واریانس درون گروهی		۰/۷۰۸	۳۷۷	۲۷۳/۹۷۵	
واریانس کل			۳۸۴	۲۷۹/۱۸۰	

1- Levene statistic

نتایج حاصل از تحلیل واریانس رابطه بین استان پاسخگویان با میزان تعارض های هویتی بدین شرح است: در جدول بالا نتیجه آزمون لوین جهت سنجش برابری واریانس‌هاست که نشان از تفاوت واریانس‌ها دارد. شاخص آماری لوین به لحاظ آماری معنی‌دار است. لازم به ذکر است زمانی یکسانی واریانس‌ها تایید می‌شود که سطح معنی‌داری بیشتر از ۰/۰۵ باشد. آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه معنادار است، به‌نحوی که مقدار آزمون F برابر با ۱/۰۵۰ و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۵ برآورد شد. پس می‌توان گفت با اطمینان ۹۵ درصد میزان تعارض‌های هویتی زنان بر حسب استان محل زندگی زنان، به لحاظ آماری تفاوت معناداری وجود دارد و لذا فرضیه نخست پژوهش تایید می‌شود.

- فرضیه فرعی دوم: میزان جامعه‌پذیری سیاسی زنان بر حسب استان محل زندگی آنها تفاوت معناداری دارد.

جدول شماره ۵: توصیف آماری میزان جامعه‌پذیری سیاسی زنان بر حسب استان

استان	تعداد	درصد	میانگین	انحراف معیار	خطای معیار
تهران	۷۲	۱۸/۷۵	۲/۳۳۴	۰/۹۸۷	۰/۲۴۵
خراسان	۶۰	۱۵/۶۲	۲/۲۴۱	۰/۷۳۵	۰/۱۴۷
کردستان	۵۱	۱۳/۲۸	۱/۷۱۲	۰/۸۷۳	۰/۲۱۶
لرستان	۴۸	۱۲/۵	۱/۶۳۵	۰/۶۸۷	۰/۱۲۴
ایلام	۴۵	۱۱/۷۱	۱/۸۶۳	۰/۸۱۲	۰/۱۳۴
فارس	۳۴	۸/۸۵	۲/۰۱۳	۰/۷۱۳	۰/۱۴۳
سیستان و بلوچستان	۳۵	۹/۱۱	۱/۹۱۲	۰/۷۸۹	۰/۱۳۵
مرکزی	۳۹	۱۰/۱۵	۱/۹۹۸	۰/۶۰۷	۰/۲۷۸
جمع	۳۹۵	۱۰۰/۰	۱/۹۸۵	۰/۹۵۲	۰/۱۸۹

در خصوص جامعه‌پذیری سیاسی بیشترین میانگین جامعه‌پذیری سیاسی (۲/۳۳) مربوط به استان تهران است؛ از طرفی کمترین میانگین جامعه‌پذیری سیاسی مربوط به استان لرستان با میانگین (۱/۶۳۵) می‌باشد.

جدول شماره ۶: نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه پیرامون جامعه‌پذیری سیاسی زنان

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مربعات	مقدار F	سطح معنی‌داری
واریانس بین گروهی	۷/۳۱۴	۷	۰/۸۳۱	۲/۱۴۲	۰/۰۱۳
واریانس درون گروهی	۲۹۸/۸۳۴	۳۷۷	۰/۸۱۷		
واریانس کل	۲۶۳/۲۵	۳۸۴			

مقدار آزمون F برابر با ۲/۱۴ و سطح معنی‌داری ۰/۰۱۳ برآورد شد. پس می‌توان گفت با اطمینان ۹۵ درصد میزان جامعه‌پذیری سیاسی بر حسب استان محل زندگی زنان، به لحاظ آماری تفاوت معناداری وجود دارد. بنابراین می‌توان استدلال کرد که زنان در استان‌های برخوردار به نسبت استان‌های کمتر برخوردار، جامعه‌پذیری سیاسی بیشتری را دارا هستند. در حالی که استان‌های کمتر برخوردار همچنان فرایند جامعه‌پذیری سیاسی آنها ناقص است.

- فرضیه فرعی سوم: تعارض‌های هویت فردی منجر به عدم جامعه‌پذیری سیاسی زنان شده است.

- فرضیه فرعی چهارم: تعارض هویت جمعی منجر به عدم جامعه‌پذیری سیاسی زنان شده است.

جدول شماره ۷: نتایج آزمون رو اسپیر من و کندال برای متغیر تعارض‌های هویتی فردی و جمعی با جامعه‌پذیری سیاسی زنان

تعارض‌های هویت جمعی زنان		تعارض‌های هویت فردی زنان		مستقل وابسته
سطح معناداری: ۰/۰۴۲	همبستگی رو اسپیرم ۰/۱۸۹-	سطح معناداری ۰/۰۰۱	همبستگی رو اسپیرم ۰/۳۱-	جامعه‌پذیری سیاسی
سطح معناداری: ۰/۰۳۶	تاووبی کندال ۰/۱۷۲	سطح معناداری: ۰/۰۰۴	تاووبی کندال ۰/۳۰-	

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول ماتریس همبستگی، می‌توان گفت که با اطمینان ۰/۹۵ و در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵ بین میزان تعارض‌های هویتی فردی زنان و جامعه‌پذیری سیاسی رابطه وجود دارد. مقدار این رابطه برابر با ۰/۳۱- است، به صورت معکوس (منفی) و در حد نسبتاً قوی هست. بدین معنا که انتظار می‌رود با بالا رفتن میزان تعارض‌های هویتی فردی در بین زنان، میزان جامعه‌پذیری سیاسی زنان کاهش یابد. در خصوص نتایج رابطه تعارض‌های هویت جمعی با جامعه‌پذیری سیاسی نتایج نشان می‌دهد؛ رابطه نسبتاً متوسط و معکوسی بین این دو متغیر وجود دارد؛ به عبارتی هر چه میزان تعارض‌های هویتی جمعی زنان افزایش یابد از میزان جامعه‌پذیری سیاسی آنان کاسته می‌شود. بر این اساس فرضیه این پژوهش تأیید می‌شود و بین تعارض هویت فردی و تعارض هویت جمعی با جامعه‌پذیری سیاسی در زنان رابطه معناداری وجود دارد.

- فرضیه فرعی پنجم: تکنولوژی ارتباطی و جامعه شبکه‌ای منجر به تعارض هویتی در زنان شده است.

جدول شماره ۸: نتایج آزمون اسپیرمن و کندال برای متغیر فناوری‌های نوین ارتباطی و تعارض‌های هویتی

استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی		مستقل وابسته
سطح معناداری ۰/۰۵۰	همبستگی رو اسپیرم ۰/۳۹	تعارض‌های هویتی زنان
سطح معناداری: ۰/۰۳۲	تاووبی کندال ۰/۳۶	

جدول فوق نتایج آزمون اسپیرمن و تاووبی کندال مربوط به رابطه استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و میزان تعارض‌های هویتی زنان را نشان می‌دهد. میزان همبستگی اسپیرمن بین این دو متغیر برابر با ۰/۳۹ و شدت رابطه (تای - بی کندال) برابر ۰/۳۶ می‌باشد که نشان می‌دهد بین دو متغیر مذکور رابطه معناداری وجود دارد از طرفی میزان تاووبی کندال، رابطه نسبتاً قوی بین این دو متغیر را نشان می‌دهد (سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ هست). به عبارتی هرچه میزان استفاده از وسایل ارتباطی نوین افزایش یافته است؛ میزان تعارض‌های هویتی زنان مورد مطالعه نیز افزایش یافته است. لذا فرضیه این پژوهش تأیید می‌گردد.

بررسی فرضیه اصلی

- تعارض‌های هویتی زنان، منجر به عدم جامعه‌پذیری سیاسی زنان شده است.

جدول شماره ۹: توزیع میانگین نمره‌های جامعه‌پذیری سیاسی در زنان مورد مطالعه

سطح معناداری	مقدار T	فاصله اطمینان ۹۵ درصد		زنان (عدم وجود تعارض هویتی)		زنان (وجود تعارض هویتی)		متغیر
		حد پایین	حد بالا	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
۰.۰۰۴	۳۳.۰۱۷	۲۵.۱۲	۱۱.۲۰	۵.۸۸۱	۵۲.۶۰	۳.۳۵	۳۱.۴۲	جامعه‌پذیری سیاسی

در جدول شماره ۹ مشاهده می‌شود که میانگین نمره جامعه‌پذیری سیاسی در بین زنانی که اعلام کردند تعارض‌های هویتی را تجربه نکرده‌اند و زنانی که این تعارض‌ها را تجربه کرده‌اند؛ از نظر آماری تفاوت معناداری وجود دارد، به این معنی که زنانی که دچار تعارض‌های هویتی هستند از نظر جامعه‌پذیری نسبت به زنانی که تعارض‌های هویتی را تجربه نکرده‌اند وضعیت متفاوتی دارند و میزان جامعه‌پذیری سیاسی در زنانی که تعارض‌های هویتی را تجربه نکرده‌اند بیشتر است. بدین ترتیب فرض اصلی این تحقیق مورد تأیید قرار می‌گیرد. ($t=33/017$ ، $sig=0/004$) بنابراین با توجه به اختلاف میانگین‌ها بین زنان مورد مطالعه در این پژوهش از لحاظ جامعه‌پذیری سیاسی تفاوت معناداری وجود دارد.

تحلیل‌های رگرسیونی برای تبیین جامعه‌پذیری سیاسی زنان

جهت ورود متغیرها به معادله رگرسیونی در بررسی حاضر، حداقل سطح معنی‌داری ۹۵ درصد تعیین شده است و هیچ متغیری که دارای سطح معناداری کمتر از این سطح باشد در معادله حضور نخواهد داشت.

جدول ۱۰: خلاصه مدل رگرسیون گام‌به‌گام همراه با ضریب تعیین، ضریب تعدیل‌شده، F و P

P	F	R ² (Ad) ضریب تعیین تعدیل‌شده	R ² ضریب تعیین	R ضریب همبستگی	متغیر
۰/۰۰	۲۱۴/۲۸	۰/۳۵۱	۰/۳۵۳	۰/۵۹۴	تعارض هویت فردی
۰/۰۱	۱۶۹/۲۷	۰/۴۶۱	۰/۴۶۳	۰/۶۸۱	فناوری‌های ارتباطی نوین
۰/۰۰	۱۴۳/۱۹	۰/۵۲۰	۰/۵۲۴	۰/۷۲۴	تعارض هویتی
۰/۰۰	۱۲۸/۰۷	۰/۵۶۳	۰/۵۶۸	۰/۷۵۴	تعارض هویت جمعی

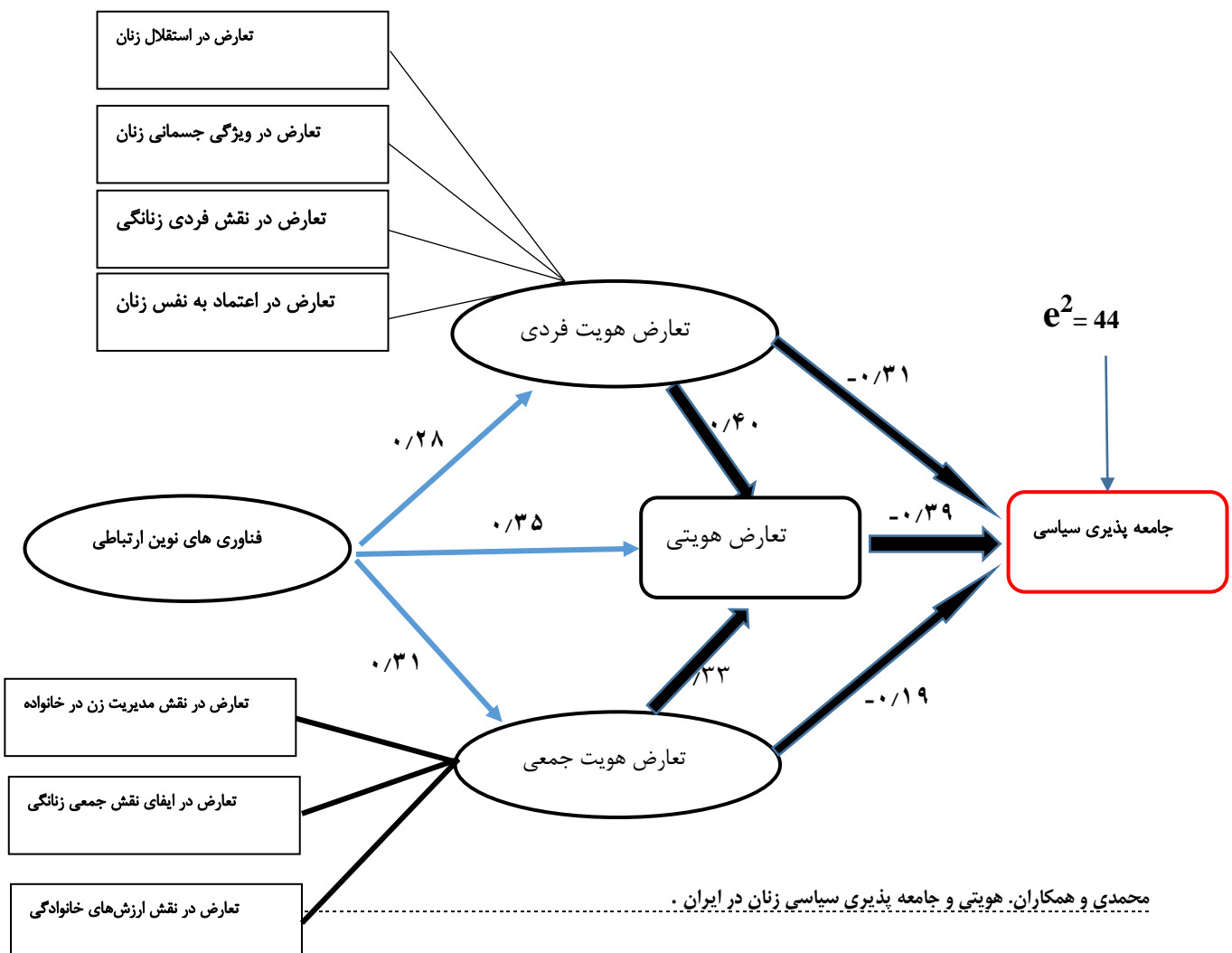
به‌منظور ارزیابی قدرت تبیین متغیرهای پیش‌بین مطرح‌شده که روابط آن‌ها قبلاً به آزمون گذاشته‌شده، از روش تحلیل خطی چند متغیره، به روش گام‌به‌گام استفاده گردید. جهت استفاده از رگرسیون گام‌به‌گام، با توجه به نتایج آزمون فرضیات عمل شده، تنها متغیرهای پیش‌بینی در معادله وارد گردید که بر اساس نتایج آزمون‌های انجام‌شده، رابطه معنی‌داری میان آن‌ها با متغیر ملاک مشاهده‌شده است؛ نتایج آزمون رگرسیون گام‌به‌گام نشان داد که در گام اول، تعارض هویت فردی بیشترین تأثیر را در رگرسیون چند متغیره داشته است و وارده معادله گردیده است. بر اساس ترتیب متغیرهای پیش‌بین در تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام در اولین گام متغیر تعارض هویت فردی با متغیر جامعه‌پذیری سیاسی دارای ضریب همبستگی ۰/۵۹ بوده است. در مجموع این چهار متغیر قادر به تبیین ۵۶/۳ درصد واریانس جامعه‌پذیری سیاسی زنان بوده‌اند.

جدول ۱۱: رگرسیون گام‌به‌گام همراه با ضرایب بتا، ضرایب استاندارد شده بتا، T و P

متغیر	ضریب غیراستاندارد (B)	ضریب استاندارد (Beta)	T- value	Sig
مقدار ثابت (constant)	۰/۵۰۳		۲/۸۰۴	۰/۰۵
تعارض هویتی	-۰/۳۹۱	-۰/۳۸۷	-۷/۰۶۳	۰/۰۰
فناوری‌های ارتباطی نوین	۰/۳۵۲	۰/۳۴۹	۶/۱۰۱	۰/۰۰
تعارض هویت فردی	-۰/۳۱۳	-۰/۳۰۳	۵/۷۰۱	۰/۰۰
تعارض هویت جمعی	-۰/۱۹۲	-۰/۱۸۶	۴/۷۹۵	۰/۰۰

نتایج حاصل در جدول نشان می‌دهد در تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام طی گام نهایی ۴ متغیر برای پیش‌بینی جامعه‌پذیری سیاسی زنان وارد معادله رگرسیون شدند. به ترتیب مؤلفه‌های تعارض‌های هویتی با ضریب استاندارد بتا ۰.۳۴، استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی با ضریب استاندارد بتا ۰.۳۴، تعارض هویتی فردی ۰.۳۰۳- و تعارض هویت جمعی توان پیش‌بینی معناداری برای جامعه‌پذیری سیاسی زنان داشته‌اند ($P < ۰.۰۰۱$). این ضرایب استاندارد بتا بدین معنی است که به ازای یک واحد تغییر در تعارض هویتی، (-۰.۳۹) در میزان جامعه‌پذیری سیاسی زنان تغییر ایجاد می‌شود.

با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از مطالعه حاضر، الگوی زیر ارائه می‌گردد:

در این مدل مقدار R^2 برابر با ۰/۵۶۳ هست؛ بدین معنی که ۵۶ درصد از مجموع تغییرات میزان جامعه‌پذیری سیاسی پاسخ‌گویان توسط تعارض‌های هویتی، تعارض‌های هویت فردی، تعارض‌های هویت جمعی و استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی تبیین شده است. در این مدل فناوری‌های نوین ارتباطی از طریق تأثیرگذاری بر تعارض‌های هویت فردی و جمعی به شکل غیرمستقیم بر میزان جامعه‌پذیری سیاسی زنان مؤثر است. به عبارتی استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی منجر به شکل‌گیری تعارض‌های هویتی در زنان شده است و از سوی دیگر تعارض‌های هویتی جمعی و فردی بر میزان جامعه‌پذیری سیاسی زنان تأثیرگذار بوده است.

۵- بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از برآورد داده‌های پژوهش نشان داد که از لحاظ میزان تعارض‌های هویتی زنان در بین استان‌های مورد مطالعه تفاوت معناداری وجود دارد. میانگین تعارض‌های هویتی در استان تهران، خراسان، کردستان، لرستان، ایلام، فارس و سیستان و بلوچستان به ترتیب برابر با ۱/۶۳، ۱/۱۴، ۱/۲۷، ۲/۲۹، ۲/۳۶، ۲/۰۳، ۲/۱۱ و ۲/۰۰ است. پایین‌ترین میانگین تعارض هویتی در استان تهران و خراسان دیده می‌شود و بیشترین میانگین تعارض هویتی در استان ایلام و لرستان مشاهده شد. در استان‌هایی که به لحاظ توسعه‌یافتگی از سطح بالاتری برخوردارند میزان تعارض‌های هویتی کمتر است. میانگین جامعه‌پذیری سیاسی در استان تهران نسبت به سایر استان‌ها با میانگین (۲/۳۳) در حد بالاتری است. پایین‌ترین میانگین جامعه‌پذیری سیاسی مربوط به استان لرستان با میانگین (۱/۶۳) است.

این در حالی است که میزان جامعه‌پذیری سیاسی اکثر زنان شرکت‌کننده در پژوهش پایین و میانگین آن یعنی (۱.۱۵) پایین‌تر از حد متوسط است. این نتیجه با یافته‌های پژوهش‌های پیشین (پناهی و بنی‌فاطمه، ۱۳۹۴؛ نظری و همکاران، ۱۳۹۳؛ تاج‌زاده، ۱۳۷۴؛ عالی‌زاد، ۱۳۸۴)، مبنی بر پایین بودن مشارکت و جامعه‌پذیری سیاسی زنان، هم‌سو و منطبق است. همچنین یافته‌های پژوهش در خصوص تعارض‌های هویتی با پژوهش‌های، بیجاری و همکاران (۱۳۹۴)، قلی‌پور (۱۳۹۴)، ساعی‌فر و همکاران (۱۴۰۱) تاروردی‌زاده و همکاران (۱۳۹۶)، جوان و گروسک^۱ (۲۰۱۸)، مارسلای^۲ (۲۰۱۵) اسکات و اجمان (۲۰۱۷) چن (۲۰۱۲)، مبنی بر وجود تعارض هویتی در دو بعد فردی و جمعی در زنان همخوان است. یافته‌های پژوهش نشان داد که تعارض‌های هویتی منجر به عدم جامعه‌پذیری سیاسی زنان شده است. بنابراین می‌توان استدلال کرد که زنان در استان‌های برخوردار به نسبت استان‌های کمتر برخوردار از تعارض هویتی کمتری رنج می‌برند و فرایند جامعه‌پذیری سیاسی آنها روند نسبتاً مناسبی را طی کرده است. در حالی که استان‌های کمتر برخوردار به نسبت بیشتری درگیر مسئله تعارض هویتی هستند و فرایند جامعه‌پذیری سیاسی آنها ناقص است. به نوعی همچنان کشمکش میان تمایلات مدرنیستی و ساختارهای فرهنگ سنتی در این مناطق پر رنگ است.

پای معتقد است که یک نظام سیاسی برای تحقق فرایند توسعه‌ی سیاسی، باید بتواند از یک سلسله بحران‌ها به‌طور موفقیت‌آمیز عبور کند. این بحران‌ها عبارت‌اند از: بحران هویت در افراد، بحران مشروعیت، بحران نفوذ، بحران مشارکت و بحران یکپارچگی. عبور موفقیت‌آمیز از این بحران‌ها توسط کارکردهای نظام سیاسی و فرایند جامعه‌پذیری سیاسی انجام می‌گیرد. از دید «پای» جامعه‌پذیری سیاسی فرایندی سه مرحله‌ای است که از جامعه‌پذیری عمومی یا پایه از ابتدای زندگی فرد آغاز شده و به فرایند فعالیت در امور سیاسی می‌رسد (لوسین پای و همکاران، ۱۳۸۰: ۱۰۲-۱۳۰) بر اساس نظریه‌ی پای، در یک جامعه‌ی پویا بین این سه فرایند درجه‌ی بالایی از پیوستگی و تداوم وجود دارد، به‌طوری‌که هر یک دیگری را تقویت می‌کند. به‌هم‌پیوستگی میان این سه فرایند سبب برقراری نظم در جامعه می‌شود. در جوامع انتقالی مانند ایران، شرایط کاملاً متفاوت است؛ به‌طوری‌که این مراحل فاقد انسجام و به‌هم‌پیوستگی می‌باشند. به‌علاوه به دلیل فقدان ثبات و عدم تداوم برای فرایند جامعه‌پذیری پایه زنان در ایران سبب بروز مشکلاتی برای شکل‌گیری هویت فردی شده است. از این‌رو نوعی تعارض هویتی پایه

¹ Joan - Grusec

² Marcella

برای زنان در مناطق سنتی به وجود آمده است که می‌تواند زمینه‌ساز بحران‌های دیگر نیز باشد. از این‌رو دیده می‌شود که جامعه‌پذیری سیاسی مدنظر «پای»، فرایندی مرحله‌ای و متصل‌به‌هم هست که در جریان رشد فرد تکامل‌یافته و موجب هویت و عمل سیاسی افراد می‌شود و وقفه یا اختلال در هریک از این مراحل ممکن است جامعه‌پذیری فرد را متوقف کرده و سبب ایجاد بحران هم در فرد و هم در نظام سیاسی شود که نتایج این تحقیق همسو با نظر پای نشان می‌دهد همچنان جامعه زنان در ایران از فرایند با ثباتی از جامعه‌پذیری سیاسی برخوردار نیستند.

برحسب نظر گیدنز (۱۳۷۸) تعارض یکی از جنبه‌های اجتناب‌ناپذیر زندگی مدرن است. افراد دارای هویت ثابتی نیستند، بلکه با توجه به هر نقشی که در جامعه ایفا می‌کنند؛ هویت جدید می‌یابند. این هویت‌ها ممکن است گسسته یا شکسته و ناقص باشند و تا وقتی که تعارض این هویت‌های ناقص برطرف نشود، تعارض و اضطراب اجتماعی باقی می‌ماند. امروزه مسئله زنان در برجسته کردن مسئله هویت فردی و اجتماعی و مشارکت سیاسی و اجتماعی آن‌ها و ایفای نقش‌های سیاسی-اجتماعی مدرن و غیرسنتی بیشتر نمایان شده است و زنان مورد مطالعه نشان دادند که تعارض هویتی همچنان در جامعه وجود دارد. گیدنز (۱۳۸۵) انتخاب را اصلی محوری در شیوه انجام فعالیت‌های روزمره فرد می‌داند. در همه انتخاب‌ها به روی فرد باز نیست و افراد با توجه به امکانات موجود دست به انتخاب می‌زنند. عامل در کنش‌های ساختار اجتماعی را بازتولید می‌کند؛ اما ساختارهای سنتی و جمع‌گرا در مقابل افزایش سطح تحرکات اجتماعی، ارتباطات جمعی و افزایش اطلاعات و تعاملات میان فرهنگ‌های متفاوت با چالش‌ها و تعارض‌های از سوی عاملان مواجه است. در این شرایط ساختار اجتماعی در برابر بازتولید خودش به دست عاملیت زنانه مقاومت می‌کند و گسست میان ساختار و جهان کنش شکل می‌گیرد و شیوه نگاه زنان نسبت به خود، دیگران و پیرامون شکل می‌گیرد. زنان برای آن که بتوانند این گسست را از میان بردارند نیازمند وادار کردن ساختار به تعامل با خودشان هستند. از طرفی به نظر می‌رسد کلیشه‌های جنسیتی، عرصه‌های خانواده و رسانه را تحت تاثیر قرار داده است. علی‌رغم تاثیر عاملیتی مدرسه و دانشگاه و رسانه بر تقویت جامعه‌پذیری سیاسی زنان، اما قدرت نفوذ کلیشه‌های جنسیتی به عنوان ساختارهای فرهنگی بر نظام رفتاری و نگرشی زنان باعث شده است، کنش‌های زنان به نوعی در تعارض هویتی تجلی پیدا کند و از این سو شاهد جامعه‌پذیری متعارض و منفعلانه باشیم. از یک طرف تمایلات و انگیزه‌های ناشی از فرایند مدرنیزاسیون در قالب آموزش و رسانه بر عاملیت سیاسی زنان تاکید دارد و از سوی دیگر ساختارهای فرهنگی سنتی که در قالب کلیشه‌های جنسیتی تجلی یافته است؛ نقش‌های غیر سیاسی را از زنان طلب می‌کند و آنها را به نقش‌های مادری و خانوادگی و سنتی وادار می‌کند. این در حالی است که عناصر مدرنیزاسیون ضمن جدال با ساختارهای فرهنگی سنتی، نقش‌های مدنی و غیر سنتی را از زنان طلب می‌کنند. از این‌رو در وضعیت کنونی از یک‌سو در طرف عاملیت‌گرا با جامعه‌ای با سلاقی، علایق و انگیزه‌های کنش سیاسی فعال مواجه هستیم و از سوی دیگر با ساختارهای فرهنگی سنت‌گرای مردسالاری روبه‌رو هستیم که نقش سیاسی فعال را برای زنان متصور نیست و بیشترین زیست سیاسی زنان را در کنش سیاسی ابزاری تعریف می‌نماید. براین اساس می‌توان گفت شرایط امروز جامعه ایران با پدیده‌ای به نام «زیست سیاسی متعارض زنانه» مواجه است و همچنان چالش‌ها و سردرگمی‌ها در حوزه زنان به دلیل استمرار چنین تناقض‌هایی پابرجا مانده و منجر به بحران‌های سیاسی اجتماعی نیز شده است. لذا مهم‌ترین راه پیشگیری از این تنش‌های هویتی، اتخاذ موضع عقلانی در برابر جهانی‌شدن فرهنگی با در نظر گرفتن منافع و امنیت ملی دولت‌ها است. چیزی که از آن با عنوان سیاست فرهنگی نام‌برده می‌شود و دولت‌ها و حاکمیت‌ها در سطوح مختلف حتی در دموکراتیک‌ترین نظام‌های سیاسی، چارچوب قاعده‌مندی از آن را برای کنترل نفوذ فرهنگ‌های بیگانه در مرزهای ملی خود به کار می‌بندند. به‌منظور کاهش تعارض هویتی زنان به مسئولان مراکز فرهنگی و مراکز مشاوره و مربیان خانواده پیشنهاد می‌شود در مداخلات آموزشی خود به اهمیت و نوع سبک زندگی و ایفای نقش زنان توجه لازم را مبذول دارند. برای برون‌رفت از این تعارض هویتی پیشنهاد می‌شود که بین نهادهای آموزشی و تربیتی رسمی در جامعه و نهاد خانواده هماهنگی بیشتری در جهت مدیریت تعارض‌های هویتی و تقویت فرآیند جامعه‌پذیری سیاسی زنان صورت پذیرد. آموزش دختران و زنان جوان مستعد، هدفمند و متعهد در حمایت از رشد و ارتقای سیاسی آن‌ها، در افزایش انگیزه و مهارت فعالیت سیاسی زنان جامعه مؤثر است.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تأمین شد.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

منابع

- اینکلهارت، رونالد. (۱۳۸۲). *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*، ترجمه: مریم وتر، تهران: کویر.
- برگر، پیتر؛ کلنر، هاستفرید و برگر، بریجیت. (۱۳۸۱). *ذهن بی‌خانمان، نوسازی و آگاهی*، ترجمه محمد ساوجی، تهران: نشر نی.
- بوربور، اکرم و تاجیک‌اسماعیلی، سمیه. (۱۴۰۰). تحلیل وضعیت هویت اجتماعی زنان ایرانی بر اساس استفاده از رسانه‌های اجتماعی و متغیرهای زمینه‌ای، *فصلنامه رسانه*، ۳۲ (۴): ۳۴-۱.
- پارسا، بهرام؛ حبیب‌زاده، رقیه و حق‌کلخوران، اسماعیل. (۱۳۹۵). پیش‌بینی سازگاری تحصیلی دانش‌آموزان بر اساس احساس تعلق به مدرسه و جهت‌گیری هدفی. *سومین کنفرانس جهانی روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی در آغاز هزاره سوم، شیراز: دانشگاه علمی کاربردی آذین شوستر- دانشگاه زرقان- واحد پژوهش دانش‌پژوهان همایش آفرین*.
- پای، لوسین و دیگران. (۱۳۸۹). *بحران‌ها و توالی‌ها در توسعه سیاسی*. ترجمه غلامرضا خواجه سروی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- پناهی، محمدحسین. (۱۳۸۶). *جامعه‌شناسی مشارکت سیاسی زنان*، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- پناهی، محمدحسین؛ بنی‌فاطمه، سمیه‌السادات. (۱۳۹۴). فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی زنان. *فصلنامه علوم اجتماعی*. ۶۸: ۷۸-۳۵.
- پیشگاهی‌فرد، زهرا؛ دستوری، مژگان و ابراهیمی، سودابه. (۱۳۸۸). تحلیلی بر میزان مشارکت زنان در تشکلهای سیاسی کشور در سال ۱۳۸۵. *پژوهش زنان*، ۱۷ (۱).
- تاج‌زاده، مصطفی. (۱۳۷۴). *فرهنگ سیاسی و مشارکت سیاسی در ایران پس از پیروزی انقلاب*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
- تبریزی، منصوره و طاهره، هوشنگی. (۱۳۹۲). تجربه تعارض‌های هویتی در سبک زندگی زنان متأهل. *پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، پرتال علوم انسانی.
- ربیعی، علی. (۱۳۸۷). رسانه‌های نوین و بحران هویت، *فصلنامه مطالعات ملی*، ۹ (۴).
- ساروخانی، باقر و رفعت‌جاه، مریم. (۱۳۸۳). عوامل جامعه‌شناختی موثر در بازتعریف هویت اجتماعی زنان، *پژوهش زنان*، ۱۲ (۱): ۹۱-۷۱.
- ساعی‌فر، محمد؛ مهاجری، اصغر؛ امیرمظاهری، امیرمسعود و محکی، علی‌اصغر. (۱۴۰۱). تعارض در ارزش‌های بنیادی و شیوه‌های جامعه‌پذیری سیاسی کارگزاران رسانه‌های جمعی ایران در سال ۱۳۹۹-۱۳۹۸. *فصلنامه علمی جامعه‌شناسی سیاسی ایران*. ۱۵ (۱): ۱۳۸-۱۱۶.
- سبکتکین، قربانعلی و محبوبی، مرضیه. (۱۳۹۴). بررسی نقش رسانه‌ها در جامعه‌پذیری سیاسی جوانان. *دومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی*.

- شهرام‌نیا، سید امیر مسعود؛ مهربانی، راضیه و رنجبر، مهدیه. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر میزان هویت ملی (مطالعه‌ی موردی: دانشجویان دانشگاه اصفهان)، *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست*، ۳(۹).
- صلاحی، محمود؛ تیمورپور، بهزاد؛ نصری‌پور، حسن و مهدی، فاضل‌فکور. (۱۳۸۴). طرح تحقیقاتی شهراسوه (گامی به سوی مدینه سعادت)، تهران: مهر محبوب.
- عالی‌زاد، اسماعیل. (۱۳۸۴). بررسی نقش وسایل ارتباط جمعی در مشارکت سیاسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی.
- عباسیان، علی‌اکبر. (۱۳۸۷). فرهنگ سیاسی در امثال و حکم فارسی، تهران: نشر اختران.
- عبدالهی، محمد. (۱۳۷۵). جامعه‌شناسی بحران هویت، نامه پژوهش، سال دوم.
- قائم‌فر، حسین و حمایت‌خواه‌چهرمی، مجتبی. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر خانواده بر شکل‌گیری هویت جنسیتی دختران دانشجوی دانشگاه پیام نور جهرم. *نشریه پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه*، ۳: ۱۰۲-۸۳.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۲). تجدد و تشخیص، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۳). جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
- مجتهدزاده، پیروز. (۱۳۸۱). جغرافیا و سیاست در فرایند نوین، *مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی تهران*، ۱۳(۸)، ۹۷-۹۱.
- محمدی، زهرا. (۱۳۹۵). بررسی آسیب‌های اجتماعی زنان در دهه (۱۳۷۰-۱۳۸۰)، تهران: نشر شورای فرهنگی اجتماعی زنان، چاپ اول.
- محمدی، شهرام. (۱۳۹۷). نقش خانواده، مدرسه و رسانه در پیشگیری از وقوع جرم با تأکید بر معیارهای بین‌المللی حاکم بر تعهد دولت‌ها در آموزش افراد. ۶(۴).
- معروف‌پور، مینا و سفیری، خدیجه. (۱۳۹۷). تبیین جامعه‌شناختی عوامل موثر بر تعارض هویتی زنان شهر نقده. *مطالعات زن و خانواده*، ۶(۲).
- نظری، مینا؛ علی‌حسینی، علی؛ امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد و مهدیه‌پور، رنجبر. (۱۳۹۳). بررسی رابطه جامعه‌پذیری و مشارکت سیاسی زنان. *پژوهش‌نامه زنان*، ۱۵(۱): ۱۸۵-۱۶۱.
- نقدی، اسداله؛ معمار، ثریا؛ و داستانی، مریم. (۱۳۹۷). تحلیل جامعه‌شناختی بازتعریف هویت اجتماعی زنان در پرتو تمایلات مصرف‌گرایانه مورد مطالعه: زنان متولد دهه‌های ۵۰، ۶۰ و ۷۰ شهر اصفهان. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۲۹(۴)، ۲۰۸-۱۸۳.
- نیکخواه‌قمری، نرگس و منصوریان‌راوندی، فاطمه. (۱۳۹۳). تأملی بر رابطه فضای مجازی و هویت جنسیتی مطالعه موردی کاربران اینترنت در شهر کاشان، *نشریه مطالعات رسانه‌ای*، ۹(۲۷): ۱۰۷-۱۲۰.
- یوسفوند، سامان؛ انتظاری، علی و مرادی‌نژاد، زینب. (۱۳۹۷). فهم معنایی زنان از فرآیند مدرنیزاسیون در جامعه محلی. *فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی*، ۷(۲۸): ۲۸۵-۳۱۷.

References

- Adams, G. R., & Fitch, S. A. (1982). Ego stage and identity status development: A cross-sequential analysis. *Journal of Personality and Social psychology*, 43(3), 574-583.
- Adams, G. R., Ryan, J. H., Hoffman, J. J., Dobson, W. R., & Nielsen, E. C. (1984). Ego identity status, conformity behavior, and personality in late adolescence. *Journal of personality and social psychology*, 47(5), 1091.
- Adams, G.R. (1998). The manual of the objective measure of ego-identity status. *Personal Communication via Electronic Mail*.
- Labes, S. A. (2014). Globalization and cultural identity dilemmas. *CES Working Papers*, 6(1), 87-96.
- González, A. M., & Bovone, L. (Eds.). (2012). *Identities through fashion: A multidisciplinary approach*. Berg.

- Burke, P. J. (1997). An identity model for network exchange. *American Sociological Review*, 134-150.
- Campbell, S. B. (1995). Behavior problems in preschool children: A review of recent research. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 36(1), 113-149.
- Chen, G. M. (2012). The impact of new media on intercultural communication in global context.
- Clarke, V. (2005). We're all very liberal in our views': Students' talk about lesbian and gay parenting. *Lesbian & Gay Psychology Review*, 6(1), 2-15.
- Farrell, A. D., Danish, S. J., & Howard, C. W. (1992). Relationship between drug use and other problem behaviors in urban adolescents. *Journal of consulting and clinical psychology*, 60(5), 705.
- Frégeau, D. L., & Barker, M. (1986). A measurement of the process of adolescence: standardization and interpretation. *Adolescence*, 21(84), 913-919.
- Giddens, A. (1998). *Sociology*. Translated by Sabouri, M., Ney Publishing, Tehran, Iran.
- Habermas, J. (1999). Paul Fairfield: Deliberative Democracy-The Inclusion of the Other: Studies in Political Theory, edited by Ciaran Cronin and Pablo De Greiff and translated by Ciaran Cronin. *REVIEW OF POLITICS*, 61, 541-542.
- Grusec, J. E. (2011). Socialization processes in the family: Social and emotional development. *Annual review of psychology*, 62, 243-269.
- Mouffe, Chantal (2006). *On the Political*, London and New York: Routledge Taylor and Francis group.
- Norris, F. H., Stevens, S. P., Pfefferbaum, B., Wyche, K. F., & Pfefferbaum, R. L. (2008). Community resilience as a metaphor, theory, set of capacities, and strategy for disaster readiness. *American journal of community psychology*, 41, 127-150.
- Rezaeiyan, A. (2011). Conflict management and negotiation (Advanced organization behavior management), *the ministry of Islamic cultural and guidance*. (Text in Persian).
- Smith, A. and Magill, C. (2017) Reconciliation. Does Education have a role? *Shared Space: A research journal on peace, conflict and community relations*, 8(1): 5-15.
- Tajfel, H. (Ed.). (2010). *Social identity and intergroup relations* (Vol. 7). Cambridge University Press.